

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Externis Regulis Amoris Et Morum, Legibus Utique, ac Præceptis
Virtutum Theologicarum, & Cardinalium, necnon Decalogi & Ecclesiae -
Libros Vndecim Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput XXIV. Ad Officii divini recitandum est Officium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73203](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73203)

recitatione non sit nisi veniale : eò quòd utique inordinatè non videatur esse notabilis. Imò Officii ordinem ex legitima causa invertente, peccatum non est, ut si Nonam postponas Vesperis, ut eas cum aliis cantare possis in Choro, vel si ab infirmo, vel viro gravi inviteris ad dicendum unà cum ipso Matutinum diei sequentis, nondum lecto Completorio diei præsentis, vel ad dicendam Primam, cum nondum legeris Matutinum. Ita Toletus, Azorius, Suarez, Tannerus, &c.

152 Sed & Clericus horà jam cœptà veniens ad Chorum, potest, imò debet (ad melius esse) cum aliis cantando, vel legendo, pergere, & postmodum omiſſa supplere. Hoc enim convenientius est, Deoque gratius, uti docent Navarrus, Toletus, Arragonius, & alii communiter. Imò Layman c. 5. n. 7. probabiliter existimat opinionem Henrici quodlib. 11. q. 29. & Majoris in 4. dist. 12. q. 6. alienum, nihil necessariò supplendum, si Chorus non multum processerit : quia per societatis vinculum alii cantantes, unius defectum supplere censentur. Existimat etiam cum eodem Henrico, Innocentio, Sylvestro, Soto, Azorio, eos qui ex officio, vel Superioris præcepto organa pulsant, libros transferunt, vel thurificant in Choro, non teneri supplere ea quæ interim à Choro dicuntur, licet non audierint. Verum probabiliter videtur, ipsos satisfacere quidem debere assistentiæ Chori, sed non Officio, nisi saltem audiant, & attendant quæ à Choro dicuntur : quia non satisfacit nisi qui vel profert verba, vel ad verba à socio, vel à Choro prolata attendit. Ita Navarrus, Suarez, Vasquez, Bassaus, &c.

153 Præterea Suarez l. 4. c. 13. Philarcus p. 1. l. 1. c. 6. Tannerus, & alii censent, quòd ille qui expletis v. g. Psalmis Matutinarum, non habet librum, vel commoditatem legendi lectiones, ratione itineris, si prævideat fore ut postea non possit, nisi agrè Officium recitare, propter lassitudinem, vel occupationes, possit lectiones differre, atque interim cætera proficere; ad quod tamen existimant causam majoris devotionis non sufficere. Sed vide an opinio illa non sit nimis laxa, quia his non solum invertitur ordo, sed etiam interruptitur Hora. Cum tamen quælibet Hora continuatè ac sine interruptione dici debeat can. nihil q. 1. & cap. nullus de consecrat. dist. 1.

154 Denique qui per involuntariam mentis evagationem dubitat se omnia dixisse, juxta S. Franciscum Saleſium apud Massonum tabulà 4. de Sacram. Ord. si reperiat se in fine Psalmi vel Horæ, non tenetur repetere, nisi ipsi constet de omiſſione, saltem si timoratus sit, qui de extremo ad extremum transire non solet, medio non perſoluto. Talis namque in ejusmodi dubio præsumere potest se medium perſoluisse : quia (à communiter accidentibus) medium præsumitur, probatis extremis. Et aliàs aperta esset janua scrupulis. Ad quos vitandos

Tom. II.

Confessarius repetitionem illam permittere non debet scrupulosus. Ita Cajetanus verbo *Hors*, Suarez, & alii passim.

Dixi supra, quamlibet Horam absque interruptione esse perſolvendam, per se utique loquendo : nam per accidens, justa de causa peccatum non est interruptionem aliquam facere, ut si Superior vocet, si ex mandato ipsius, vel ex charitate, vel officio ex improvise occurrat aliquid faciendum, quod differri nequeat. Si tamen hoc prævisum fuerit, interruptio vitanda est, anticipando, vel differendo, si fieri queat.

Denique Matutinum à Laudibus licet separari potest, sicut & Nocturni Matutinarum ab invicem, uti cum aliis docet noster Lezana in Summa to. 1. c. 12. n. 16. Quia id in Ecclesia primitiva usitatum fuisse testatur S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custod. virgin. S. Isidorus l. 1. de divin. Offic. S. Thomas lect. 6. in 1. Cor. 14. & Thomas noster Valdensis de Sacram. c. 24. & 28.

CAPUT XXIV.

Ad Officii divini recitationem adeò necessaria est attentio, ut præcepto non satisfiat, mortaliterque delinquat, qui animo voluntariò distracto notabilem Officii partem recitat.

Ita S. Thomas in 4. dist. 15. q. 4. ad 2. 157
Object. S. Antoninus in Confessionali 3. p. interrogatorii c. 11. de Clericis in communi. Gerson p. 2. tr. de cognit. peccat. considerat. 9. Paludanus, Cajetanus, Major, Navarrus, Sotus, Azorius, Arragonius, & alii multi. Quos inter Caballutius 3. p. q. 83. a. 6. dub. 2. sententiam, quæ dicit, attentionem non esse necessariam ad implendum hoc præceptum, in simili vocat *falsissimam & prorsus improbabilem*. Gonet in dissert. Theol. de probabilit. pag. 113. *non solum omninò improbabilem, sed etiam in praxi omninò periculofam*. Mercotus in Bass 3. p. a. 9. *laxam nimis*, & a. 23. *improbabilem*. Suarez to. 2. de Relig. l. 4. de Horis cap. 26. *non esse practicè probabilem*. Quod & tredecim alii dicunt Scriptores, teste Hieronymo Garcia apud Leandrum disp. 4. q. 2.

Audet nihilominus Gobat in Breviario Officii recitantium n. 830. asserere, non posse negari, quin sit probabile, immunem esse à peccato mortali, qui Officium divinum recitat cum perpetua distractione voluntaria. Imò n. 821. dicere non veretur, probabiliter multò esse essentiam orationis vocalis consistere cum perpetuis voluntariis distractionibus. Ita (inquit) Cardinalis de Lugo, Tamburinus, Coronius. Audet denique Caramuel in epist. ad Dianam præliminari ad Theologiam fundam. affirmare, recitantes Horas posse voluntariè distrahi absque peccato, etiam veniali, & hoc adeò certum putat, ut alicubi dicat posse se jurare esse verum, suæque opinio-

nis assertores, & observatores, non solum *milites*, sed & *virgines* appeller.

158 Sed eos pſitaceos cantores lepidè vocat Sennichius in suo Sazile Extege l. 1. quòd non ſpiritu & mente pſallant, prout jubet Apoſtulus, ſed ore tantùm, & quaſi avium voce (ut loquitur Auguſtinus in Pl. 18.) *Nam & meruli, & pſitaci, & corvi, & pica, & hujuſmodi volucres ſapè ab hominibus docentur ſonare quòd neſciunt.* Et eſto (ſecundùm Caramelem) *virgines ſine* (ait Goner) *cum tamen oleum devotionis, quo charitatis flamma in cordibus noſtris nutritur, habere non fatigant... non ſunt virgines prudentes, ſed fatua, qua a nuptiis Sponſi caleſcit, ejuſque complexibus repelluntur.* Eſto *milites ſine*: cum tamen contra mentis evagationes, & distractiones non pugnent, ſed ab eis ultrò ſe vinci patiantur, non tam generoſi milites, quam ignavi & imbelles milites deſertores dicendi ſunt.

159 Sed priuſquàm id demonſtrems, videamus tenorem capitis dolentes de celebrat. Miſſ. Ibi Eccleſia, ſive Innocentius III. cum Concilio Lateranenſi IV. conqueritur, quòd quidam tranſcurrant continuatà ſyncopà Matutinum, & addit: *Hec igitur, & his ſimilia ſub parva ſuſpenſionis penitus inhibemus, diſtinctè precipientes in virtute S. Obedientia, ut divinum Officium, diurnum pariter & nocturnum, quantum eis Deus acceſerit, ſtudioſè celebrent, pariter & devotè.* Ubi Gloſſa: *ſtudioſè, quoad officium oris; devotè quoad officium cordis.* Porro ſtudioſum iſtud oris officium poſtulat ut verba proferantur, non in gutture, vel inter dentes, ſeu deglutendo, aut ſyncopando dictiones, vel verba, ſed reverenter, verbis diſtinctis, ſine precipitatione, non feſtinanter & curſim (ait Concilium Baſilèenſe ſeſſ. 21. cap. qualiter.) Quòd ſi abſorptio, ſeu ſyncopatio in notabili parte Officii voluntariè fiat, ad mortalem culpam pertingere poſſe, monent Navarrus, Rodriguez, Suarez. Præcipitata verò acceleratio idèd prohibetur, quia moraliter non fit ſine ſyncopa, facitque quòd nec ſocii poſſint verba diſtinctè percipere, nec recitans illa devotè proferre.

160 An autem privatim recitans debeat tam clarè verba proferre, ut ſeipſum audiat? plerique affirmant cum Diana p. 10. tr. 11. reſol. 33. quia ſicut cum ſocio recitans debet iplum audire; ita ſecum recitans audire debet ſeipſum. Aliàs ipſi conſtare non poteſt quòd vocaliter recitaverit. Sed probabilior videtur negativa ſententia Azorii, Auragonii, Malderi, Bonacinae, & Tanheri n. 159. teſtantis eſſe communem. Quia non præcipitur auditio, ſed vocalis recitatio, quæ licèt non poſſit non eſſe de ſe audibilis (cum fit ſonus articulatus) de facto tamen poteſt non audiri, non ſecus ac ſonus, ut patet in ſurdo; enimverò cum omnis vox, & vocalis recitatio naturaliter reſulter ad certum motum linguæ, labiorum ac dentium, ab animalis imaginatione directum, per quem fit colluſio aëris à pul-

lone attracti, atque emiſſi per reſpirationem, cum aëre retento in columella (quæ eſt caruncula ab extremitate palati dependens) non poteſt ex ſe non eſſe audibilis, licèt ſapè per accidens non audiatur, ſive ob defectum organi, ſive ob impedimentum aliquod medi.

Verum quidem eſt, vix aut ne vix quidem fieri poſſe quòd vocaliter recitans, integrè & perfectè audiendi facultate præditus, ſecluſis impedimentis, ſeipſum non audiat; ſed ſiquando contingat ejuſmodi impedimentum, ſive ex parte organi, ſive ex parte medi, ſive aliunde, idèdque ſeipſum non audiat, dummodò in conſcientia bonà fide iudicet ſe vocaliter recitaſſe, dicendus eſt ſatiſfecitſe: licèt cum ſocio recitans non ſatiſfaciat, ſiſocii recitationem non audiat. Quia proprius auditus propriæ tunc ſuccedit recitationi, & per auditum communicatur ipſi recitatio ſocii, quæ ſine dubio ab utroque debet percipi, & eſſe communis utriusque. Ipſi verò non communicatur, nec ab ipſo percipitur, niſi per auditum; ſecus propria recitatio, quæ unicuique, etiam non audienti ſeipſum, ſatis communicatur & innotet per imaginationem & intellectionem, per quam quique diſcernit ſe tales vel tales voces & dictiones articulatum proferre, per motum labiorum, &c. licèt non audiat, prout ſuprà oſtendi per exemplum ſurdi, qui propterea ſatiſfacit per propriam, non per ſocialem recitationem. Unde ſicut ipſi ſufficienter conſtat de vocali recitatione, præceptique impletione, licèt non audiat; ita ſimiliter, &c.

Hæc de officio oris, nunc videndum de officio cordis, de quo non ſola Gloſſa exponit verbum iſtud, quo Eccleſia præcipit Officium devotè celebrari, ſed & plurima Concilia, Trevirenſe II. anni 1549. can. 6. Mediolanenſe IV. ſub S. Carolo Borromæo p. 111. c. 7. Burdigalenſe anni 1609. tit. 17. Bituricenſe 1584. tit. 12. can. 12. Narbonenſe anni 1609. cap. 30. Conventus Melodunenſis Episcoporum Gallia tit. de Canoniciſ. Hiſce (inquam) Conciliis omnibus illud Eccleſiæ præceptum exponitur de interna, ſive cordis devotione. Unius Concilii Trevirenſis verba referam: *Omnes qui Horis Canoniciſ perſolvendis deputati ſunt, dent operam, ut collectis animis, quoad fieri poteſt, debitum penſum abſolvant; nec ita ſe habeant, ut, dum voce pſallunt, quidvis potiùs quam Deum, animo cogitare videantur, ſemper caventes, ne Propheticum illud audiant: "Labiis quidem me honorant, cor autem eorum longè eſt à me." Quid autem eſt, voce quidem pſallere, mente autem domum aut forum circumire, niſi homines fallere, & Deum irridere? Gravis admodum eſt quod Scriptura dicit: "Maledictus, qui facit opus Dei negligenter." Statim proinde ut laudes divine per ſingulas horas, non curſim ac feſtinanter, ſed tractim, ſervatis intervallis decentibus, ratione dierum Feſtorum habitâ, reverenter & alacriter abſolvantur... ſemper verſicu-*

Im decantatissimum Glosse can. cantantes dist. 92. animo volventes.

Non vox, sed votum, non chordula musica, sed cor

Non clamans, sed amans, cantat in aure Dei.

Audit enim ille vocem cordis, sine qua sonum oris contemnit. Quare videndum est, ut qui spiritu psallunt, & mente psallant. Caveant item, qui alienis occupati negotiis, extra Chorum Horas privatim legunt, ne somnolenti, aut truncatis verbis, aut intra fauces compresso spiritu, preces demurmurare, sed articulatè, distinctè, diserenti, & cum attentione, integrè omnia pronuntient. Ne quà item occasione, in diversa rapti, desint officio suo, distractius prohibemus, ne deambulando Horas dicant; sed in locum aliquem orationi aptum tanisper concedant, ne mentis evagatione, quæ ex tumultuaria deambulatione nasci solet, fructum orationis intercipiat. Similia habet D. Carolus Borromæus in IV. Concilio Mediolanensi Decreto XXI. quod suppliciter, inimicæque animi pietate, Ecclesiastici Ordinis homines horarias divini Officii preces dicere debeant, id & antiquis Patrum Institutis cautum est, & Lateranensi Concilio Innocentius III. Pontifex monuit. Quare monemus omnes & singulos nostræ Diocesis... Ecclesiasticos homines... ut animo... se colligentes, ac pietatis studio accensi, orent spiritu, orent & mente, quodque ore psallant, item spiritu psallant & mente, in conspectu Domini, &c.

163 Verè profectò asserit S. Carolus antiquis Patrum Institutis cautum id esse: siquidem Cyprianus tr. de orat. Domin. quando (inquit) stamus ad orationem, & vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quidquam tunc animus quam id solum cogitet quod precatur. Ideò & Sacerdos ante orationem Praefatione premisâ, parat Fratrum mentes, dicendo: SURSUM CORDA, ut, dum responder plebs, HABEMUS AD DOMINUM, admonetur nihil aliud se quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiat. Obrepit enim frequenter, & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo avocet, ut aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione sincerâ Dominum debeat non vocis sonus, sed animus, & sensus orare. Quæ autem segnitia est, alienari ut rapti ineptis cogitationibus, & profanis, cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quòd cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui, quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cavere; hoc est, quando oras Deum, Majestatem Dei negligentia orationis offendere. Hoc est vigilare oculis, & corde dormire: cum debeat Christianus, & cum dormit oculis, corde vigilare, sicut scriptum est in per-

sona Ecclesie, loquentis in Cantico Canticorum:

“Ego dormio, & cor meum vigilat.” Quapropter sollicitè & cautè Apostolus admonet, dicens: “Instate orationi, vigilantes in ea: docens scilicet, & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

Brevius Augustinus serm. 6. de verb. Dom. 164 redarguit eos, qui sic volunt intrare Ecclesiam, ut ibi corpus habeant, alibi cor: Totus intus esse debet, si intus est quod videt homo, quare fortis est quod videt Deus? Talis iudicio Chryostomi in conspectu Domini non orat, sed potius ore delirat: etenim corpore in terra prostrato, & ore frustra delirante, mens ubique per dnum, aut forum, circumagitur... Quo ore talis potest dici quod oraverit in conspectu Domini? Homil. 1. de S. Anna. Talem profectò Deus non audit: quia, ut S. Gregorius dicit apud S. Thomam 2. 2. q. 83. a. 13. illius orationem Deus non audit, qui quod orat non attendit. Ideò Jacobus Alvarez to. 3. de studio orat. l. 1. p. 2. c. 10. Nemo (inquit) ut ego existimo, est tam excors, ut sponte recitans distrabatur; quis enim hoc de homine, non dico spirituali, ac Deo consecrato credat, sed nec de homine Christiano? At si aliquis tam iniquus est, se à diabolo irrideri sciat, suasque orationes non Deo gratas, sed inusas agnoscat.

Dicendum itaque 1°, certum esse, quòd 165 in citato cap. dolentes præcipiatur attentio externa, ita ut recitans abstinere ab actionibus & confabulationibus ex natura rei incompatibilibus cum attentione interna, sicut & ab evagatione sensuum circa objecta distractiva. Hoc namque ut minimum requirit devotio eo capite præcepta. Nec hoc Adversarii dissentunt.

Dicendum 2°, certum pariter esse ibidem 166 præceptam esse saltem intensionem implicitam laudandi & orandi Deum. Quia certo certius est, recitationem Officii absque ista intensionem, esse non posse veram orationem, etiam vocalem, quæ ibi præcipitur. Aliàs verè oraret, qui Horas recitaret solo animo studendi, vel tempus fallendi, vel etiam Deum irridendi.

Dicendum 3°, eodem capite præcipi at- 167 tentionem internam ad verba, saltem eam quæ necessaria est, ut verba debite & integrè pronuntientur, atque ut sufficienter constet de debita integraque pronuntiatione (cujusmodi attentionem S. Bonaventura superficiallem, alii materialem vocant) tum quia tamen diu manet obligatio debite recitandi, quam diu sufficienter non constat ipsi esse satisfactum. Tum quia eo ipso quo Ecclesia debitam integramque exigit recitationem, exigit omne necessarium ad illam.

Dicendum 4°, Ecclesiam non præcipere 168 internam attentionem ad sensum verborum (quæ literalis dicitur) quia multi obligantur ad Horas, qui sensum verborum nec intelli-

gunt, nec intelligere possunt; ut Moniales.

Dicendum 3°. Ecclesiam cap. *dolentes* talem præcipere attentionem internam, quæ voluntariam excludat mentis evagationem: per consequens amplius exigere, quàm superficiale & materiale attentionem ad verba, quæ cum voluntaria distractione consistit; internam utique attentionem ad Deum, vel ad rem à Deo postulatam (quæ dicitur attentio spiritualis) vel saltem internam attentionem ad sensum verborum. Ita Doctores n. 157. laudati.

170 Probat 1°. quia Ecclesia cap. *dolentes* præcipit in virtute S. Obedientiæ, ut *divinum Officium devotè celebretur*. Sed hoc intelligi non potest de sola devotione externa, vel etiam interna ad verba, quæ consistat cum evagatione mentis voluntaria. Ergo, &c. Probat minor, quia prima regula interpretandarum legum est quòd interpretatio sit secundum proprietatem verborum. Cardinalis Tuschus conclus. 130. n. 2. eò quòd utique verba legis non debeant improprie sumi, nisi ad vitandum absurdum, ut idem Tuschus demonstrat conclus. 131. n. 40. Atqui devotio proprie est actus internus (sine quo actus externus nonnisi improprie & fictè dicitur devotus, sicut homo pictus) nec qualiscumque actus internus, sed *voluntas quædam promptè tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum*. S. Thomas q. 82. a. 1. Unde ad 2. ait, quòd *devotio non predicatur de interna & externa, sicut genus de speciebus, sed devotio interna ad externam se habet, sicut motio moventis ad motum mobilis*. Quemadmodum ergo mobile verè ac proprie dici nequit motum sine motione moventis; sic externus actus verè ac proprie dici nequit devotus sine interna illa devotione, seu voluntate promptè se tradendi ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum: utpote quæ est forma, à qua actus externus denominatur devotus; sicut motio est forma, à qua mobile denominatur motum.

171 2°. devotio interna cum distractione voluntaria stare nequit: ergo recitare Officium cum voluntaria distractione, non est illud recitare devotè. Antecedens constat ex SS. Patribus n. 163. & 164. laudatis; quibus concinens S. Thomas a. 3. *Causa* (inquit) *devotionis intrinseca ex parte nostra oportet quòd sit meditatio, seu contemplatio, sive, ut proxime subiungit, consideratio duplex, una quidem, quæ est ex parte divine bonitatis, & beneficiorum ipsius. .... Et hæc consideratio excitat dilectionem, quæ est proxima devotionis causa. Alia verò est ex parte hominis, considerantis suos defectus, ex quibus indiget ut Deo innitatur, juxta illud: „Levavi oculos meos ad montes, unde venit auxilium mihi. Auxilium meum à Domino, &c., Duplicem illam considerationem voluntariæ excludunt distractiones; excludunt proinde veram ac proprie dictam devotionem, num. 35. & 36. amplius explicatam.*

3°. Ecclesia præcipiens devotionem, censenda est præcipere omne necessarium ad illam, prohibereque omne impeditivum illius. Atqui ad illam, juxta SS. Patres, & S. Thomam proximè relatum, necessaria est attentio, saltem virtualis ad Deum, voluntariæque distractiones, sunt impeditivæ illius.

4°. Ecclesia præcipit vocalem recitationem, non qualemcumque, sed devotam. Atqui devota non denominatur, nisi ab interna devotione, ad Deumque attentione, ut vidimus.

5°. Ecclesia præcipit Officii recitationem, prout est actus religionis (cùm eam præcipiat ut Dei cultum, istiusque præcepti violatores peccent in religionem, secundum omnes) sed absque interna devotione, & virtuali saltem ad Deum attentione, non est actus religionis. Imò potius est species quædam irrisionis Dei, mendacii & hypocritis, juxta illud Hierem. 48. *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter, simulando externis devotionem, cùm intus sit indevotus*. Quod Profectò est mentiri pietatem, Deumque irridere, more Phariseorum, de quibus Matth. 15. Christus ait: „Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Isaias, dicens: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.“ Unde improbable est (quod Gobat asserit num. 835.) talem orationem esse imperatoriam. Imò voluntaria distractio impedit orationis fructum, ait S. Thomas q. 82. a. 3. ad 3. Et qui sic orant, adversum se Deum provocant vehementer, suntque deridiculi diabolo, & Deus in eos fulminat maledictionem, ut docet Spiritus sanctus Hierem. 48. sicut & S. Bernardus & B. Laurentius Justinianus n. 47. laudati. Et quæ (amabo!) est ista religio, corporis obsequium præstare Deo, mentis obsequium ventri, vel vanitati (imò diabolo, juxta Cyprianum supra n. 163.) medullam mundo, corticem tantum Deo! Omnis actus religionis elicitus vel imperatus esse debet à voluntate colendi Deum; voluntas autem devotam recitationem non imperat, dum non imperat attentionem ad Deum, considerationemque divinæ bonitatis ipsius, & nostræ indigentia, ut supra vidimus.

Si dicas 1°. externam recitationem sufficienter constitui in specie actus religionis, per hoc quòd incepta fuerit ex intentione laudandi, & honorandi Deum, quam intentionem Casuista nonnulli existimant stare cum voluntaria distractione. 2°. externam idololatriam, esse veram idololatriam. Ergo similiter, &c. Contrà: Quomoddò verè ac sincerè Deum intendit laudare & honorare, qui voluntariè ipsum quasi irridet, & usque adeò inhonorat, ut iram ipsius adversum se vehementer provocet, ut supra vidimus? Legatur caput 1. & 2. Malachiæ, ubi Deus conqueritur se ab Israël non honorari, neque timeri, nomenque suum à Sacerdotibus despici, in eo quòd supra altare ipsius

Ipsius offerebant panem pollutum. Et ideo eorum rejicit sacrificia, & comminatur se maledicturum benedictionibus ipsorum, quia quod superposuerunt mensæ Domini, contemptibile erat, & panis propositionis pollutus, & immolabant debile Domino. Unde dicit: *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo maculam, & votum faciens immolat debile Domino... & non posuerunt super cor ut darent gloriam nomini suo, quod est magnum in Gentibus.* An non hoc totum manifestè quadrat in eos, qui vocaliter orant, corde voluntariè diffractò? Nec consequens est recitationem Horarum merè externam esse verum actum religionis, ex eo quòd idololatria merè externa verè sit actus irreligionis, seu vera idololatria: sicut ex eo quòd confessio merè externa falsæ fidei, sit verè peccatum contra fidem, consequens non est quòd confessio merè externa veræ fidei, sit actus virtutis fidei: quia plus requiritur ad actum virtutis, quàm ad actum peccati: siquidem *bonum ex integra causa, malum autem ex singulis defectibus.*

6°. Ecclesia devotam præcipiens Officii recitationem, haud dubiè præcipit taliter devotam, ut quantum est ex parte recitantis, sortiatur effectum propter quem illam præcipit: leges namque de actu aliquo disponentes, intelliguntur de actu utili, sive sortiente effectum, propter quem actus præcipitur. Tum quia rejicienda est illa legis interpretatio, per quam lex redditur inutilis: cum lex omnis utilis esse debeat. Tum quia legis verba accipienda sunt cum effectu cap. *relatum* de Cleric. non resid. Enimverò *verba cum effectu accipimus*, can. 17. de pœnit. dist. ... & ratio est, quia effectus in dispositione legis principaliter attenditur: leges enim utilitatem primariò quaerunt. Atqui effectus, quem Ecclesia intendit, est ut laudetur Deus, ejusque misericordia ac beneficia obtineantur; quos effectus non sortiuntur recitationem factam cum voluntaria mentis evagatione, jam sæpiùs ostensum est.

177 7°. ipsemet tenor verborum capituli *dolentes* satis ostendit internam eo capite præcipi devotionem, non externam dumtaxat; ibi namque præcipitur, diurnum Officium recitari *devotè, quantum Deus dederit.* Atqui ly *quantum Deus dederit*, non refertur ad solam devotionem externam, quæ consistit in abstinendo à confabulationibus & externis irreverentiis, divini Officii impeditivis, sed ad internam, ad quam specialis requiritur gratia & unctio Spiritus sancti, non ad externam ab interna separatam. Nec certè pro cavendis solis indevotionibus, seu irreverentiis externis, opus erat additione verborum illorum, cum eas in textu antecedente districtè prohibuisset. Dumque Ecclesia cavere præcipit ab irreverentiis externis præcisè, addere non solet. *quantum Deus dederit*, cum eas prohibeat absolute.

178 8°. Ecclesia in cap. *dolentes* eo modo præ-

cipit devotam Officii recitationem, quo in cap. *omnis* utriusque sexus fidelem præcipit confessionem, & reverentem communionem. Sed hic non solum præcipit confessionem & communionem externè fidelem & reverentem, sed & sic internè talem, ut voluntariam excludat mentis applicationem ad res redentes confessionem communionemque infructuosam, & coram Deo sacrilegam, irreverentem & nullam, uti constat ex damnatione sequentium propositionum: *Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesie. Præcepto communionis annuæ satisficit per sacrilegam Corporis Domini manducationem.*

Si dicas, præceptum annuæ confessionis, 179 & communionis, non esse merè Ecclesiasticum, nisi quoad determinationem temporis, nec, ut Ecclesiasticum, ad fidelitatem & reverentiam internam obligate vi suâ, sed vi præcepti divini, cujus est determinatio. Præter dicta contra hoc l. i. de legibus, arguo sic: Præceptum ecclesiasticum devotè recitandi divinum Officium, est determinatio divini præcepti de orando Deum, sicut præceptum fideliter confitendi, reverenterque communicandi semel in anno, est determinatio præcepti divini, de confitendo, & communicando. Quemadmodum enim Ecclesia determinat tempus & modum, quo confiteri oportet ac communicare; sic determinat personas quæ specialiter orare debent, sicut & orationes, ac modum eas recitandi. Tam ergo hic obligat ad internam devotionem, saltem vi præcepti divini, quàm ibi ad internam fidelitatem & reverentiam.

Dixi saltem *vi præcepti divini*, cui utique 180 insistens Apostolus ad Ephes. 5. dicit: *Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis & Hymnis... psallentes in cordibus vestris Domino.* Et 2. Cor. 14. *Psallam Spiritu, psallam & mente.* Ne alioquin inutilis sit oratio: quia *clamor ad Dominum, qui fit ab orantibus, si sonitu corporalis vocis fiat, non intento in Dominum corde, quis dubitet inaniter fieri?* Et adhuc dicit Gobat, talem clamorem esse impetratorium?

CAPUT XXV.

Objectionum inanitas ostenditur.

181 **O**bjicies 1°. Ecclesiam cap. *dolentes* solum externam præcipere devotionem, colligitur ex fine istius præcepti, quod editum fuit adversus Clericos, qui per synopas divinum Officium recitabant, & confabulando divinis intererant Officiis, ut dicitur in proemio istius capituli. Ad cavendum primum defectum præcipit studiositatem, ad cavendum secundum præcipit devotionem. Cum igitur ex fine legis satis intelligatur intentio ipsius, & per externam devotionem satis obtineatur finis iste, satis intelligitur quòd sola